

A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK ÉS A MAGYAR KÖNYVKIADÁS 1968-BAN

I s z l a i Zoltán

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ irodalompropaganda csoportjának munkatársai csaknem egy évtizede figyelik a magyar könyvkiadásnak azt a -döntő- részét, amely a közművelődési könyvtárakban használható szépirodalmi és ismeretterjesztő könyveket küldi a könyvpiacra. Csaknem tízéves az a vállalkozás, amely a könyvtárosok előtt a Közművelődési könyvtárak kiadási javaslatai címen ismeretes.(1) Ennek a sorozatnak a tájékoztató része minden esztendőben visszajelentette a könyvtárosoknak, hogy egyesített kiadási javaslatok milyen hatást gyakoroltak a kiadási tervekre, amelyeknek tárgyalásán a könyvkereskedelmi szervek képviselői mellett az irodalompropaganda csoport tagjai, illetve -1964-től- az Új Könyvek szerkesztői is állandó résztvevői. Ami a javaslatok példányszám-értékét illeti, a szerkesztőség érthetően nem léphet fel a kiadói tárgyalásokon határozott mennyiségi igényekkel. Annyi azonban -az Állami Könyvterjesztő Vállalat Könyvtárel-látó Osztályának kimutatásai szerint is- bizonyos, hogy a kiadási javaslatban szereplő könyvekből kiadásuk esetén a könyvtárak legalább 1000 példányt rendelnek. Ez a tapasztalati adat valószínűvé teszi, hogy az 1968-as címszerinti kiadási igényeinket a kiadók még alaposabban tanulmányozzák.

A könyvtárosok sürgetik a kézikönyvek megjelenését

Cím és témák szerinti kiadási javaslataink -melyek egyébként a könyvtári kívánságkönyvek és előjegyzési listák, valamint az olvasószolgálati munkatársak egyéni előterjesztései nyomán szerzett információkból jöttek létre, az előző évekhez hasonlóan jónéhány kézikönyvet kérnek számon. Példák 1965-től kezdve: Angol irodalomtörténet, Utikönyvek a környező országokból, Művésze-

(1) A Könyvtártudományi Szakkönyvtárban a 2-2607 számon található.

ti lexikon, Német irodalomtörténet, Nobel-díjas antológia, Orosz irodalomtörténet, Pedagógiai lexikon, Skandináv irodalomtörténet, Szovjet irodalom- és művészet-történet, Világirodalmi lexikon, zseblexikon-sorozat - A Rowohlt, vagy a Knauers mintájára -; 1966: Absztrakt művészetek története, Élő ma-gyar írókról tanulmánykötet, Izmusokról összefoglaló mű, Japán iro-dalomtörténet, A magyar lira átnézete, Nemzetközi Almanach, Népsze-rű esztétikatörténet, Sportlexikon, Szovjetunió rövid története; 1967: Általános lexikon - a kis Brockhaus mintájára, - Arcképek a magyar ifjúságmozgalomból, Amerika földrajza, Magyar művelődéstörténet, Második világhá-boru története, Népművelési kézikönyv vagy -történet, Balaton története, Föld-rajzi kislexikon, Ki kicsoda Magyarországon, Modern balettművészet köny-ve stb. stb. .

A felsoroltakból már jónéhány megjelent, vagy megjelenésüket valamelyik kiadó tervbevette. Más, általunk nem javasolt, de örömmel fogadott kézikönyvek-ből is megkísérelték a kiadók az áttörést. Létrehozták a természettudományi és a zenei lexikon nagy vállalkozását, vagy egyes kis irodalomtörténeti monográ-fiákat adtak ki, főként a környező országok irodalmáról. A kézikönyvkiadás egészét tekintve a fejlődésnek ezek biztató jelei. A kézikönyvek rendkívül munkaigényesek, szerkesztésük és kiadásuk lassu. A könyvtári tájé-koztató szolgálatok annak reményében, hogy minél alaposabb a munka, annál megbízhatóbb és frissebb anyagot kapnak ezekből olvasóik informálására, türel-mesen várják az újabbakat. Néha azonban csalódás éri őket, Ilyen az Uj ma-gyar lexikon váratlan ujranyomása, változatlan szöveggel (!) Mivel en-nek a -korántsem hibátlan- általános lexikonnak az első kötete 1959-ben hagy-ta el a nyomdát, s irodalmi hivatkozásokat már akkor sem tartalmazott, tájékozta-tó értéke a magára valamit adó könyvtáros szemében csekély. A kiadók sem ez-zel, sem a Nemzetközi Almanach rendkívül késedelmes átdolgozásával nem tesznek jó szolgálatot saját hiriüknek. (1962 után 1967-ben jelent meg.)

Érdemes elidőzni néhány mondat erejéig ennél a problémánál. Az ugyanis, hogy egy irodalomtörténet, bibliográfia, vagy akár életrajzi lexikon nem friss, az értékét nem mindig befolyásolja abszolút módon, hiszen használói többnyire azt keresik benne, ami benne van. Történeti jellegű igényt elégítenek ki, történeti jellegű szolgáltatással. De ha valaki például korszerű tudományos eredmények-ről, kül- és belpolitikai eseményekről, technikai felfedezésekről standard kézi-könyveiből 1967-ben csak 1960 és 1961-es adatokat szerezhet, vagy az -frap-pánsabban fogalmazva- az 1967-ben közismert eseményeknek és neveknek csak akkor nézhet utána, ha 1960-ben már megtörténtek, illetve már akkor is közis-mertek voltak, félreinformáltsága, vagy informálatlansága miatt bosszankodik.

kézikönyvek iránti bizalmatlansága jövátehetetlen méreteket ölthet.

A változatlanul utánnymott lexikon a szerkesztés oldaláról nézve is érdekes tény dokumentál. Azt, hogy lexikon-szerkesztóinknek csak az eltelt idő következményeinek belátására van érzéke, a jövőben eltelő időére nem. Mert míg a Bolsaja Szovetszkaja Énciklopédija legalább az éves ki-egészítő kötetekkel, az Encyclopaedia Britannica 1963-as kiadásának 1966-os átdolgozásával bizonyítja, hogy összeállítói korántsem gondolják művü-
ket hosszú időre lezártnak, addig nálunk ez a funkcionális beállitottság hiány-
zik. Ez arra -a más úton is megközelíthető- tényre is fényt vet, hogy a lexikon-
szerkesztést mi -ugy látszik- nem kurrens és folytatandó, hanem egyszersmin-
denkorra lezárt, a többi könyvek szerkesztéséhez hasonló feladatnak tekintjük. Ennek következménye, hogy a lexikonok cédulaanyagát, kéziratát folyamatosan nem egészítik ki. Ha új kiadásra kerül sor, a kézirat nagyrésze annyira elavul, hogy a cikkeket szinte teljesen újra kell elkészíttetni, ami ismét késedelmet je-
lent. Ezalatt további avulás jön létre és így tovább. Nem először és nem is jog-
talanul merül fel tehát a kérdés: nem lenne-e kézenfekvőbb olyan lexikonszer-
kesztőség létrehozása, amely alapvetően erre a kumulatív elvre támaszkodna munkájában.

Biztos, hogy a könyvtárak -és nyomukban a könyvkereskedelmi vállalatok-
által évenként -és hiába- sürgetett zseblexikon-sorozat is elsősorban egy ilyen beállitottságu szerkesztőség nemlétéen bukik meg. Biztos ugyanis, különösen, ha a szerkesztés munkája rutinizottá válna, hogy a kelendőség szempontjából ilyen kislexikon-sorozat bármilyen kívánnivalót is hagyna maga után. Hasonló külföldi lexikon lefordítása elsősorban jogdíjnehézségek miatt nehézkes vállalkozás.

Az új Olcsó Könyvtár tanulságai

1967-ben már megvalósult, de új eredményei csak 1968-ban bontakoznak ki az új Olcsó Könyvtárnak. Formájában megközelíti a nemzetközi paper-back-et. (A Penguin-nél például jobb, igaz, hogy az új Reclam-nál valamivel silányabb.) Formai megújulását és főként alacsony árát feltétlenül üdvözölnünk kell. A könyvtárak számára is jelentős a formai változás.

A sorozat megújulása nemcsak egyszerűen üdvözlendő, hanem egy-két dologban elgondolkoztató tanulságokkal is szolgál. Érdekes a viszonya az egyéb -elsősorban az Európa- zsebkönyvekhez és a Szépirodalmi által tervezett zsebkönyvsorozathoz. Ha megnézzük az Európa kiadó 1967-es könyveit és terveit, szembeötlő, hogy a sorozat profilja nem egészen tiszta. Sikeres modern könyvek közé (amilyenekkel indult) Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés-e, Dumas: A fekete tulipán-ja, vagy Defoe: A londoni pestis-e is be-

került. 1968-ban is van ilyen jellegű könyv, például Erenburg: 1925 nyara - Moszkvai sikátor, Gorkij : Anya, vagy Stefan Zweig: Novellák. Tehát a sorozat az eredeti tervtől eltért klasszikus irányba, egyben elvesztette funkcióját. A Szépirodalmi Kiadó is tervez olyan zsebkönyveket - az Olcsó Könyvtárénál jóval magasabb áron - amelyek közül néhány inkább ebbe illene (például: Németh László: Irgalom). Egyelőre mellőzve azt a problémát, hogy a Szépirodalmi zsebkönyvsorozat terve a homogenitás szempontjából sem biztató, itt is leszögezhetjük, hogy "üti" az Olcsó Könyvtárét. A Szépirodalmi más sorozataival is eléggé küszködik. Önmagában és az Olcsó Könyvtár viszonylatában is problematikussá vált új sorozata a Képes Regénytár. A célkitűzés: könnyen olvasható, közérthető illusztrációkkal ellátott, rövidlélegzetű és egyben lehetőleg klasszikus értékű műveket tartalmazzon, s ezáltal a még nem olvasó rétegeket vonja be a könyvszeretők táborába, tehát fokozatot képezzen az értékes, de terjedelmesebb művek élvezete felé.

A célkitűzés önmagában tiszteletreméltó, de naív. Olvasásszociológiai tények ismeretében tudjuk, hogy az olvasásra való szoktatás még aktív módszerekkel is igen nehéz s mindenekelőtt a szabadidő mennyiségétől függ. A sorozat egyik eszköze, de semmiképpen sem megoldása a feladatnak. A jól olvasható, tetszetős külsejű új Olcsó Könyvtár azonban éppen ilyen eszköz. A Képes regénytár egyébként sem forradalmian újszerű, hiszen például a Kincses könyvek és a Kozmosz egyes művei is betöltötték és betölthetik ennek a szerepét. Hogy a sorozatnak - akár szándékában volt a kiadónak, akár nem - érintkezése van az ifjúsági olvasórétegekkel is, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a terjesztők a kiadói tárgyalásokon ifjúsági sorozatnak tartották. Ezért merült fel a Móra Kiadóval való egyeztetésének kérdése.

A könyvtárak számára elsősorban formai problémát jelent a sorozat kartonkötése. Könyvtári kötésbe köttetni a kis terjedelmű műveket nem érdemes, a papirkötés viszont - szerencsétlen esetében már az első használó után - szét-török és a művet könyvtári használatra alkalmatlanná teszi.

Milyen korosztálynak szólnak a Móra Kiadó könyvei

Komoly problémát jelentenek a közművelődési könyvtárak számára a Móra Kiadó eredetileg sorozatnak indult Kozmosz könyvei is.

A sorozat "Kozmosz-könyvekké" terebélyesedve elvesztette tartalmi kereteit. Ezzel párhuzamosan a Móra-könyvek olvasóinak korbelti határai szétoldódtak. Ma már a könyvtárosoknak kevés a támpontjuk arra, hogy egy könyv, amit a Móra kiad, mennyire ifjúsági (tehát 14-18 éveseknek, vagy még ennél is

idősebbeknek való), vagy mennyire gyerek-könyv. (Ezt 7-14 évesig számítják, s benne megkülönböztetik a felsős általános iskolai korosztályt). Hogy a kiadó maga sem biztos ebben, arra egy konkrét példa: miért 13 éven felüliek a Verne-könyvek, - a 8-10 éves fiúk legkedvesebb olvasmányai.

Az ismeretterjesztő irodalom terén sem célszerű 13 éven felülieknek tervezni Kepes-Szász: Beszélő könyvtár-át (ez ugyan 14 éves korig, de már 6 éves kortól ajánl a gyerekeknek könyvet), vagy 9-13 éves korra szükíteni Márkus István: Forradalom és szabadságharc-át, illetve Kékesdi Gyula: Kun Bélá-ját, vagy Sebes Tibor: Afriká-ját.

A kiadói "profilról"

Az ismeretterjesztő irodalommal kapcsolatban kell megemlíteni egy érdekes kiadási tendenciát. Megfigyelhető ugyanis, hogy a szakkiadók az ismeretterjesztő irodalom, az elsősorban ismeretterjesztő kiadók a szépirodalom, a szépirodalmiak pedig a lektűr felé próbálják szélesíteni kiadáspolitikájukat. Az eredmény elég vegyes. Lássunk néhány pozitív és negatív példát. Az első a Közgazdasági és Jogi Kiadóé, 1967-ben már megindult 5 évre tervezett Minerva sorozata, Petur László: A földgömb hősei c. kötetével. A kötetek 10 Ft. körüli ára igen méltányos, szerzői nivósak, terve -legalábbis önmagában- sok érdekességet ígér. (Igaz ugyan, hogy -ha Hegedüs - Staud - Pukánszky-né: Szinfalak között c. kötetét megnézzük, kedvünk máris elborul, mert szerencsétlen időbeli ütközést tapasztalhatunk közte és a Százvezrek színháza c., a Színháztudományi Intézet által kiadott sorozat között, melyben csaknem ugyanazoktól a szerzőktől két kötet is megjelent (Hegedüs Géza: A néző művészete avagy röpke beszélgetés a színházbajárás művészetéről, valamint Staud Géza: A rendezés titkai.)

Negatív példa, hogy többen, így a Kossuth és Zrínyi kiadó mellett újabban a Medicina-Sport kiadó is kínál "szépirodalmat". Néhány előre elretentő kiadói annotáció 1968-as tervükből: Kovai Lőrinc: A bajnok. "A világhírű, világszép filmcsillag körül három férfi jelenik meg: egy boxbajnok, egy híres, vakmerő autóversenyző és egy futballista, a neves középcsatár. Ezeknek a férfiaknak tanulságos versenye a regény fő témája". A derékmájer című regénynek két neves sportújságról, Bedő István és Peterdi Pál gyürközött neki. ("Derékmayer bácsi, eredeti nevén Dreckemayer ur, akit a sportvilág csak becenevén ismer, Foglalkozása nyugdíjas rendész a Precisa gyárban, ezenkívül ósdrukker, gyurózseni és csatárdajka" stb.) Sajnos, 1967 már megjelent sportregényei tartalmukban és stílusukban ugyanezzel a nivóval jellemezhetők. Állandó színvonalingadozás mutatkozik a Zrínyi Fáklya- és Reflektor-, vagy a

Kossuth Tarka könyvek sorozatának könyvei között is. Hogy itt már megjelent, ismert könyvekből vegyük a példát, a Fáklyában Bedecs Éva: Külvárosi történet - e kevésbé jó, mint Fülöp János: Rendületlenül c. műve; Spranger: Halálraitélt támaszpontja, vagy Amort-Jedlicka: Az A 54-es titka, bár izgalmasabb, sikerületlenebb Berezskov-Rzsevszkaja : A játszma véget ér c. művénel (Reflektor). Érthetetlen az is, hogyan kerül össze a Tarka könyvekben Andrzejewski : Nagyhét Varsóban-ja, Beljajev: Dowell professzor feje c. hátborzongató fantasztikus regényével, vagy -rosszabb esetben- Rekemcsuk: Fiatalság - bolondság - ával.

Az ismeretterjesztő kiadóknál természetszerű magyarázata van a nem megnyugtató színvonalú szépirodalmi műveknek. Az ottani lektorgárda elsősorban a kiadónak mégiscsak fontosabb szakmákhoz ért. A szépirodalmi mű színvonalát nagyobb biztonsággal felmérő (külső és belső) lektori gárdája elsősorban a Magvetőnek, a Szépirodalminak és a Móra Kiadónak van.

Ezeknél a kiadóknál viszont már évek (tulajdonképpen 1958) óta megfigyelhető, hogy a lektúr, a krimi és -szélső esetben- a könnyfakasztó sikerkönyv, vagy a fel nem ismert, mert még egyelőre ki nem mondott giccs egyre követelőbb tendenciájú és várhatóan egyre magasabb példányszámu megjelentetésével "készülnek" az új gazdasági mechanizmusra, magyarul: szereznek tartalékokat a félig, vagy háromnegyed részükben ráfizetéses, de kulturpolitikánk szempontjából multhatatlan művek kiadásához s a kiadói mérleg egyensúlyban tartásához.

A "sikerkönyvek az állománygyarapításban

A könyvtári központi állománygyarapításnak kényszerű kötelessége ennek a ma már egyre nyilvánvalóbb ténynek tudomásulvétele és a gyarapítás ilyen értelemben történő differenciált irányítása. Könyvtárosaink figyelmét mindig felhívjuk arra, hogy a lektúr a könyvtári gyűjtés számára a régi típusú könyvkereskedői, vagy magán-kölcsönkönyvtár tömaganyaga. Így kell értékelniük. Természetes azonban, hogy miután ezen az általános kategórián belül is differenciálnunk kell, ajánlásainkban azt az elvet követjük, hogy nagyobb megbecsülésben részesítjük a lektúr tudatos és mesterségbeli leg rangos teljesítményeit a még lektúrnek is elfogadhatatlan, primitív technikájú szórakoztató irodalom műveivel szemben. Ez

az alapelvünk –bizunk benne– a jelenlegi helyzetben lehetséges cselekvési vezérfonalat adja munkánkhoz, amelynek eredménye kurrensen csak a könyvkereskedelem 12-15 %-ára, retrospektíve azonban (a könyvtári gyűjtemények alakulását értve ezalatt) a könyvtárak tartalmi munkájára százalékszámbar nem mérhető, de kulturpolitikailag értékelhető kihatással van. Véleményünk pontosan megegyezik B.Nagy Lászlóéval, aki ebben a kérdésben az Élet és Irodalom 1967 évf. 40. számában (14p.) összefoglalja véleményét, elsősorban esztétikai, másodsorban irodalom szociológiai szempontból.

Ezen az alapon csak dicsérni tudjuk például az Európa Kiadónak azt az udvariasan figyelmeztető szinmutációját, amelyet a zsebkönyveknél akarnak bevezetni a detektívregényekre és a kalandregényekre, hogy az ugynevezett komoly könyvektől már külsőleg megkülönböztethetők legyenek. Véleményünk szerint más kiadónak is le kellene vonni ezt a konzekvenciát és tisztázni, hogy magának a kiadónak a véleménye szerint is vannak szivügynek tekintendő, nívós könyvei, amelyeknek – a közönségigény differenciáltsága, valamint a gazdasági tények elismerése következtében – kiegészítő, de ellentétes párja a könnyű irodalom. Ugyanakkor azonban ebben a kategóriában is határozottan törekedni kell a műfaj kiváló mesterembereinek felkutatására, akár eredeti, akár fordított művekről van szó. Kétségtelen, hogy ez utóbbi esetben az Európa Kiadónak könnyebb a dolga. (A lektűr-kérdésre az egyes kiadók 1968. évi tervének rövid birálatával kapcsolatban konkrétan visszatérünk.)

Az élő magyar szépirodalom terveinek átnézésekor, mint már 3-4 év óta mindig, ismét szembetűnik, hogy alig van új név a szerzők között. Leginkább a megszokott írók műveivel találkozunk. Ez nem feltétlenül baj. Helyeselhető, hogy a szépirodalmi könyvkiadók a "ráfizetéstől" való –jogos– félelmükben nehezen vállalkoznak új emberek első köteteinek megjelentetésére. Tény viszont, hogy ennek a nagy kiadók részéről tapasztalható szigorúságnak is következménye, hogy a kiszoruló prózairók –ujabban költők– kisebb, vagy szépirodalmilag jelentéktelenebb kiadóknál (Móra-Kozmosz, Medicina, Zrínyi, Kossuth) keresnek "menedéket". Itt aztán, ahogy mondtuk, ezen kiadók szerkesztőinek esztétikailag alacsonyabb mércéi miatt művészileg nem sikerült, bár a témának úgy-ahogy eleget tevő szépirodalmi művek születnek. Utalunk arra, hogy a közismert, de kiindulópontján már messzire tuhnőtt, mert szociológiai jelenséggé változott Szilvási, de főként Berkesi –probléma alapidilemmája régen is és ma is

ugyanaz. Berkesi és Szilvási neve ma már a teljes esztétikai elítélés, a politikai érdemek viszonylagos elismerése és a közönség fenntartás nélküli imádatának keresztüztízébe került, és szociológus, kritikus, valamint irodalompropagandista legyen a talpán, aki komolyabb felmérések hiányában vállalkozni tud arra, hogy pusztán elméleti úton és a művek szubjektív ismeretében megoldja a számos kulturpolitikust érzékenyen érintő s az inkriminált szerzőkön túl az irodalmi közvéleményt állandóan lappangó izgalomban tartó kérdést.

Az Új Könyvek szerkesztőségének viszonylag célravezető eljárás módja az egyedi, konkrét művek elbírálásából indult ki a két (illetve, ha pl. Passuthot, Zsigrayt, Dallost stb. is idevesszük, ennél jóval több) szerző esetében. Egyes műveiket javasolt anyagnak, másokat tolerált könyvnek tekintettük a közművelődési könyvtárak számára. Egy-két olyan könyvüket, melyekben a magvas politikai mondanivaló és esztétikai színvonal dialektikáját aránylag szerencsésen ötvözték, az egyedi elbírálás nyomán törzsanyagnak is jelöltük (Játék a tisztességgel, illetve Bujkál a hold és Csillaghullás).

Ha még általánosabban akarjuk megfogalmazni a problémát "könyvtáros szemszögből", jobban mondva a könyvgyűjtemények arányos alakításának szempontjából, a Berkesi vagy a Szilvási könyvet, bármennyire is furcsán hangzik, a bibliofil könyvekkel, illetőleg azokkal a művekkel tekintjük egyformán elbírálandónak, amelyek, ha egyszer valaki megvásárolja őket, mindig a magáénak akarja tudni (pl. horgolókönyv, szakácskönyv). Akinek ugyanis szüksége van rájuk, törlik-szakad, megvásárolja, magángyűjteményébe helyezi, használja, illetőleg olvassa. A könyvtárak -annyi más kötelezettségüknek eleget teendő- ezáltal bölcs önmérsékletet tanusíthatnak ezek vásárlásában.

Elsőkönyves költők, elbeszélők

Visszatérve az elsőkönyves, nem-lektűr írókra (s közülük most csak a versekre, mint erősen dotációigényes példákra), nézzünk meg az utolsó öt évre visszamenőleg egy érdekes statisztikát.

Elsőkönyves költők neve és mellettük kiadott nevesebb mai
költők száma

É v	Szépirodalmi Kiadó	Magvető Kiadó
1968	Kerényi Grácia (+ 19)	Csala Károly Kalász László Kertész László (+ 24)
1967	Fazekas László Galambosi László Sumonyi Zoltán Szerb György (+ 12)	(+ 19)
1966	(+ 12)	Raffai Sarolta Ratkó József (+ 13)
1965	- -	Bella István Békési Gyula Horgas Béla Simai Mihály (+ 16)
1964	Dalos György Székely Rezső (+ 15)	Ágh István Arató Károly Gyárfás Endre Hatvani Dániel Serfőző Simon Solymos Ida (+ 14)

1964 és 1965 - amint látható még felfedező év volt. Különösen a Magvető Uj Termés sorozata hozott számos költőt a közönség elé. A Szépirodalmi 1967-ben -valószínűleg kénytelenségből- "átvette a stafétabotot" a mai kiadótól, amikoris ott egyáltalán nem tervezték új név kiadását. 1968-ban -legalábbis a jelek szerint- "visszaáll a rend". Bármennyire is támogatta az Uj Könyvek éppen a mai lírát, bizonyos, hogy a verseskötetek 1968-as, 40 fölött járó abszolút száma (eddig soha elő nem fordult csúcshatár) a könyvkereskedelemnek nagy értékesítési gondokat okoz majd. Itt kell megjegyezni, hogy éppen e verseskötetek azok, amelyeknek vásárlásából a döntő részt a könyvtárak, jobban mondva az Uj Könyvek ajánlásai jelentik.

A versekhez hasonló tultermelést tapasztalunk 1968-ban az elbeszélés-kötetknél is. A novelláskötet könyvtárilag a prózairodalom nehezebben ajánlható műfaja. A verskedvelő ugyanis olvassa a verset, más probléma nincs vele,

aki "igazi", az a modern formákhoz is hozzá szokik. A prózaolvasó azonban az elbeszélésekből a nagy nevekre orientálódik, az új prózában a regényt keresi és legalábbis a kisregényt szereti. (Gondoljunk például arra, hogy a novellistának kiváló Sántha vagy Fejes először regénnyel arattak átütő közönségsikert, olvasóik csak ezután kezdték novelláikat keresni).

A kiadók 1968-as terveit

Az egyes kiadók 1968-as terveinek konkrét átnézetét éppen azzal kezdjük, ahol a jelek szerint a témadokumentáció eléggé kiterjedt. Ezt bizonyítja a Nagyvilág 1966-os évfolyamán végighuzódó, az Európa Kiadótól kiinduló vita. Továbbra is fennáll azonban az a helyzet, hogy az alapos, sokoldalú, körültekintő tervezésre utaló program itt (vagy más kiadóknál) nincs kellően lefedve a megfelelő irodalomtörténetekkel, tanulmánykötetekkel, és világirodalmi, életrajzi összeállításokkal. Évtizedes hiányt pótol ezen a területen a XX. század irói és A lira ma című, a Gondolatnál tervezett kiadvány és bizonyos nehézségeket hidal át az észti, a vietnami és a szerb-horvát irodalom kistükre is, bár ez utóbbi, miután jugoszláv irodalomtörténetünk már van, a tájékoztatás szempontjából ismét nem sok újat nyújthat.

A meghirdetett Pantheon-sorozat, úgy tűnik, egyelőre nem túl nagymértékben valósul meg. Hiszen tervében csupán négy íróról (Gorkij, Th. M a n n, S h a w, Hemingway) esik szó. Sajnos, ez a terv sincs tekintettel arra, hogy ha valaki nagyon akar, ezekről az írókról találhat máshol is viszonylag friss irodalmat. Ezért e kötetek ugyancsak szaporítják az írók magyar nyelvű irodalmát, új információtöbbletet csupán könyvkereskedelmi aktualitásuk miatt jelentenek majd.

A kiadói tématervezés előszava említést tesz arról, hogy a Művelt Nép könyvterjesztő történelmi regénysorozat kiadását kéri az Európától. Nem biztos azonban, hogy egy ilyen sorozat indítása ésszerű, hiszen a történelmi regényekre egyenként is megfelelő a kereslet. Éppilyen szép - és valószínűleg megvalósíthatatlan vállalkozás lenne - a szintén elég problematikus magyar sorozattal együtt, amely korszakok időrendjébe sorakozik - a magyar történelmet nagyjából fedő világtörténelmi regénysorozat párhuzamos, összehangolt megjelentetése.

Az orosz irodalom huszas éveinek korábban igen szükséges feltérképezése, úgy véljük, lassanként kissé túl jól is sikerül. (Ognyev, Bulgakov, Erenburg, Katajev, sőt a tartalékban még egy pár, elsősorban későbbi műveiből ismert, vagy még nem eléggé ismert íróé.) A Gondolat Szovjet írók önéletrajzai is idetartoznak. Egy könyvterjesztői példányszám-igényből ki-

tűnik, hogy az ugyancsak ebbe a korszakba sorolható Szamojlov-kötet már nem is talált kellő visszhangra: magányos név, nincs semmiféle előzménye.

(A modern szovjet szépirodalom hitelének lerontása az ötvenes évek elején a szelektálatlan kiadáspolitika miatt, meggondoltságra kell hogy készítse a kiadókat. Inkább néhány kitűnő művel, mint számos másodkvonalbelivel lehet jó propagandát csinálni a szovjet szépirodalomnak!)

Styron Házam lángra gyullad c. regénye biztathatta a kiadót első, 1951-ben írott, erősen Faulkner-epigon regényének kiadására (Á r n y a k v i l á g a). Remélhető, hogy e vállalkozás nem járul hozzá az író jó magyarországi hírnevének csorbitásához.

Günter Grass Bádobdob-jának kiadását a kiadó 1966-ra és 1967-re is ígérte. 1968-ban másik két könyvével, a Macska és az egér-rel, valamint egy verseskötettel szerepelteti. A közönségnek nagy csalódást jelentene, ha végülis nem az igazi könyvből ismerhetnék meg először. (Ez a Styron eset fordítottja, kihatása még annál rosszabb.)

Tulzás a kereskedelem részéről Malraux könyvének hatalmas példányszámban való igénylése. Manzano, egy kubai néger ősforradalmár önéletrajzának kiadása (2,8 ezres példányszámmal) ugyancsak elég kétséges és két-ségeesett vállalkozásnak tűnik.

76 ezer példányban tervezték viszont a Modern elbeszélők kötetét. Kockázatosan magas szám. A vállalkozást -bár kapcsolódik ilyen, korábbi időszakot felölelő világirodalmi, pl. költészeti antológiákhoz- éppen a mai nemzeti dekameronok dömpingjének időszakában nem ütemezték a legszerencsésebben.

Magvető. A kiadó -amint említettük, túl kevés új név felsorakoztatásával az Új Termésben- a "komoly" irodalomban megbízható, a könyvolvasók által kipróbált nevekké operál. Dicsérendő a Gárdonyi-értékelés kiadása és ugyanígy a Filmköny-é, amely az operák, operettek és balettek könyve mellé sorakozik fel a könyvtárak kézikönyvtáraiban és kölcsönzési állományában. Valószínűleg keresett lesz a nemrégiben elhunyt Kassák Izmusok c. könyve, amellyel is, hogy az ugynevezett Izmus-sorozat majdnem minden kötetét többszörösen kiadták és a szürrealizmus gyűjteményét is ezévből bocsátják közre. (A könyvterjesztők ezt nem hitték el, ezért az óvatos példányszám-rendelés!)

A következőkben olyan könyveket említünk példaként, melyeknek kiadását egyáltalán vagy ilyen óriási példányszámban nem tartjuk kívánatosnak. Gyenes István: Külön bejárat, Kovai új könyve. (Messalina a beígért főszereplő, s félünk a már a Nagysámán-ban is elburjázott erotikától). Nem győzzük elégszer hangsúlyozni, hogy az újabb művével jelentkező Kolos Pálnak eddig minden könyve izlésbeli kívánnivalókat hagyott hátra. A Családfa árnyé-

kában c., 1966-ban kiadott műve ezenfelül rendkívül felületes történelemszemléletével is kitűnt. Ugyanigy érthetetlen, hogy utánnyomás szempontjából miért szükséges Major Ottó Megőszül a föld -jével foglalkozni (2000 példányban), amikor az előző kiadásokból (a raktáron és a könyvtárakban is) fölösleges példányok vannak.

Székely Julia sikerületlen Beethoven és Erkel életrajzai után a Magvető 26 000 példányban tervezi Schubertiáda című regényének megjelenését. Nem bizunk benne, hogy ez a vállalkozás művészi szempontból az előbbieknél színvonalasabb lesz. Annál is inkább, mert maga a téma szinte csábító - az irónőre oly jellemző - szétszórtságra.

Végül egy újabb példa-statisztika, mely figyelemreméltó képet adhat arról, milyen irányba tolja a nem-nevelt közönség igénye a mai magyar irodalom kiadóját.

Rejtő: A láthatatlan légió	150	ezer	példány
Az ellopott futár	150	"	"
Szőke ciklon	150	"	"
Vanek ur Párisban	150	"	"
Berkesi: Huszvévesek	95	"	"
Küszöbök	145	"	"
Chandler: A kis nővér	110	"	"
Christie: Hullá a könyvtárban	125	"	"
Zilahy: A lélek kialszik	95	"	"

Összesen: 1170 ezer példány

Állítsuk ezt szembe egy igen népszerű szerzőkből összeállított másik névsorral:

Benedek: Csineva	22	ezer	példány
Boldizsár: Amerika napról-napra	21	"	"
Galambos: Fogodzó	10	"	"
Karinthy: Előszó	9,5	"	"
Moldova: Malom a pokolban	25	"	"
Somogyi-Tóth: Gabi naplója	19	"	"
Thurzó: Egy ember vége	22	"	"

Összesen: 185,5 ezer példány

Konkluzió: a kiadó a könyvterjesztők támogatása ellenére nívós lektürszerzőit egyelőre még negyed akkora példányszámra sem meri tervezni, mint a már régen külön "műfajt" képviselő Berkesit, egy detektívregényt vagy Rejtő bármelyik művét. Pedig, mint a bevezetőben is említettük, legalább a színvonalas lektür vállalása volna véleményünk szerint a giccs és a magas művészi értékű, de nem nagy közönségsikerű műfajok dilemmájából kivezető út, melyet a kiadónak mind gazdasági, mind irodalompolitikai szempontból érdemes lenne vállalni. S mint Fejes Endre új művének tervezett 100 ezres példányszáma is mutatja,

még a "magas" színvonalú művek is számíthatnak gazdasági eredményre. A túl nagy példányszámú – mondjuk ki bátran: ponyva- és az elavult technikájú, felületes, giccses, olykor (például Chandler esetében) kizárólag az olvasó ösztönvilágára ható könyvek elterjedése viszont felbecsülhetetlen – mert csak nagyon nehezen mérhető – esztétikai és etikai károkat okoz.

A Szépirodalmi terve a kiadóvállalat profiljánál fogva a Magvetőénél kevésbé sokszínű, de azért változatos, átgondolt és kiegyensúlyozott. Egy-két problémáját mégis érdemes felvetni. Amint az általános részben már utaltunk rá, a címeket átnézve nem érezzük meggyőzőnek az elmúlt évek sikeres könyveinek egy tervezett zsebkönyv-sorozatban való szerepeltetését. A siker ugyanis tipikusan az a fogalom, amelyhez könnyen lehet egy-egy mű utánnyomásakor kapcsolódni, de nagyon bizonytalan egy terjedelmes sorozaton át ragaszkodni. A diák- és iskolai könyvtár az 1968-as terv szöveges része szerint a kiadó számára is meggondolnivalókat vet fel. Véleményünk a használat szempontjából: a diákok kötelező olvasmányait nemigen gyűjtik, vagy aki igen, a kívánt könyvre valamivel nagyobb összeget is rászán, hogy szebb formában juthasson hozzá. A kötelező olvasmányok a dolog természete szerint, viszont ezen a sorozaton kívül, egyedileg, vagy más standard sorozatokban is megjelennek. A könyvtárak pedig a diákkönyvtári sorozat könyveit – jöllehet csaknem valamennyi falun és városon is egyaránt törzsanyag, – kizárólag a példányszám kiegészítésére tudják használni.

A Gondolat áttekinthető és színes terve a könyvtárak számára értékes kézikönyveket tartalmaz. Ilyenek: Matematikai-csillagászati kisenciklopédia; A növények világa 1-2; Európa 1-2; Tasnádi-Kubacska: A Föld; Kovács Máté: A könyv és a könyvtár a magyar társadalom életében. 2. köt. 1849–1960. Ezeket a műveket az Új Könyvekben előreláthatólag törzsanyagnak jelöljük a közművelődési könyvtárak számára. Régen várt munka a Szocialista realizmus című kötet is. Itt azonban meg kell állnunk egy pillanatra. Először is: a szocialista realizmusról számos cikkgyűjtemény és folyóiratcikk van forgalomban. Egy újabb, hasonló kötet csak ezeket ismételheti, számukat szaporíthatja. Ugyanakkor égetően szükség lenne a szocialista realizmus kérdéseit szisztematikusan felépítő monográfiára, mindegy, hogy egy szerző, vagy akár munkacsoport tollából. Ez a kötet nem ezt ígéri. Másodsor: a kötetet a már említett Izmusok-sorozatban akarják megjelentetni. Ezáltal azt a hamis látszatot keltik, mintha a szocialista realizmus pl. a szürrealizmushoz, vagy az expresszionizmushoz hasonló jellegű stílusirányzat volna. Erről azonban szó sincs. Többek között már csak azért sem, mert valamennyi izmus kiindulása formai oldalról történt. A szocia-

lista reazmustól pedig jellegzetesen idegen a forma felbomlasztása, sőt a harmóniára való törekvés jellemzi.

Érdeklődésre tarthat számot Majszkij: Háborus éveim című munkája. Az antik művek és a történelmi kuriózumok kedvelői szívesen fogadják majd a Historia augusta kiadását. A sorozatok közül továbbra is változatlanul kitűnő az Európai Antológia tematikája.

A Medicina programjának nagyrészt szak- és hivatalos kiadványok teszik ki. Ismeretterjesztő kiadása az elmúlt években is a jók között volt. 1968-as programja 16 változatos műfajú művet irányoz elő. (Betegtanácsadók, egészségügyi ismeretterjesztés, riportázs, orvosi innen-onnan, kulturtörténet stb.) Utikönyvei között új szint jelent a kipróbált, nemzetközi hírnevű Fodor's Guide sorozat skandináviai kötetének lefordítása, régen reklamált hiány ésszerű pótlása kezdődik meg ezzel.

A Mezőgazdasági Kiadóé jól kiegyensúlyozott terv, sok, kivétel nélkül értékes, bevált mű újramegjelentetésével. Szerencsésen választja meg néhány, nem teljesen profiljába vágó ismeretterjesztő könyvét is. (Pl. Mi a sejt, Az öregedésről). Egy-két feltűnő hiány: évek óta nincs összefoglaló és gyakorlati célokra is hasznos monográfia legfontosabb kulturnövényeink termesztéséről. (Buza, gabonafélék, kukorica). A lóápolási könyv is legalább félévtizedes, kielégítetlen igény.

A Műszaki Könyvkiadó 1968. évi programterve is javulást ígér. Bővült a választék az alapfoku szakkönyvek körében. A közművelődési könyvtárak különösen a Technológia c. sorozat kötetei, az Ipari Szakkönyvtárban megjelenő művek és az Új Technika könyvei iránt érdeklődnek. Ezek kellő mértékben képviselve vannak a programtervben. Kevés viszont az Autó-Motor Kiskönyvtárban szereplő mű és a népszerű, ismeretterjesztő jellegű műszaki irodalom. (Az utóbbi más kiadóknál is aránytalanul kisszámú!) A műszaki újdonságokat tartalmazó T-67. c. sorozat népszerű, 1968-ban nincs nyoma a tervben, holott ténylegesen folyik a kiadása.

A Zeneműkiadó nagyon helyesen, intenzíven fejleszti a hangfenn- és lusztrációval ellátott, korszerű ismeretterjesztést. Elyben helyes az ifjúsági és gyermekkönyvek számának szaporítása is. A korábbi évek több sikertelen és talán nem eléggé átgondolt sorozata után a megmaradt új, olcsó és gyakorlati tájékoztatási értékű sorozatok (Mai magyar zeneszerzők, Nagy magyar előadóművészek, Az én zeneszerzőm) mind megfelelőnek látszanak. A Bartók-faksimiléknek valószínűleg meg kellene szervezni a külföldi terjesztését, esetleg nyugati kiadóval közös kiadását, mert így drágák és mégis ráfizetésesek. Csáth Géza zenekritikáinak kiadása indokolatlannak tűnik. Jó talá-

lat a Giesecking, Schönberg és a HG. Moore kötet. Az utánnomások között igen fontos a Szabolcsi zenetörténetéé. A zenei életrajz-giccsek számának csökkenése a kiadó reputációjának növekedését jelenti (2 új, 2 utánnomás).

A Táncsics Kiadó terve sokoldalú. Azt jegyezzük azonban meg, hogy kimondott szakkönyveit és gyakorlati segédleteit tuzás ismeretterjesztőnek nevezni (pl. Kis Technikus könyvtár). Véleményünk szerint az ismeretterjesztő mű fogalmába ezek nem tartoznak bele, hiszen funkciójuk egészen más. Könyvtári szempontból is más példányszámban és főleg más gyűjteményrészbe ajánljuk az ismeretterjesztő és a közvetlen használatot szolgáló könyveket. (Példa a tervből: Róka : Csillagászat és a mindennapi életünk, vagy Szücs: Pilóta nélkül, ismeretterjesztő; az Így gondozd a Moszkvicsodat, Skodádat nem az, hanem gyakorlati segédlet. Könyvtáraink ezt már csak tetszés szerint vásárolják, bármennyire is közérthető művekről van szó.) Megjegyezzük, hogy G. Szabó László: Perben az örömeért című verseskötetének 1967-es kiadásakor meglepődtünk: a kiadó kissé túl merész fordulatot tett a szépirodalom felé. Szerencsére az 1968-as tervben csak Kulin György - Fábíán Zoltán: Ellentmondások bolygója c. fantasztikus regénye képviseli a "szépirodalmat", amelyre -legalábbis a kiadói ismertető olvastán- bizonyos jóakarattal rá lehet fogni, hogy az ismeretterjesztési programba beilleszthető.

A Zrínyi Kiadó szakmai jellegű részének bírálata nem tartozik a könyvtárilag elsőrendű problémák közé. A Fáklya és a Reflektor -sorozat könyvei (lektúrok és fél-ismeretterjesztők) viszont eddig nem adtak teljes elégedettségre okot. Hogy miért, azt az általános részben kifejtettük.

A kritikai átnézetből elmaradt kiadók (Akadémiai, Corvina, Tankönyv) a közművelődési könyvtárak számára elhanyagolható számú könyvet adnak ki. Egyéves tervük bírálata kevés állománygyarapítási tanulságot rejt magában. Nagyon érdekes lenne viszont többéves kiadásukat ebből a szempontból elemzés alá vonni, hogy közelebbről kitűnjék: milyen szerepet játszanak és játszhatnak ezek a sajátos profilu kiadók a magyar közművelődési könyvtárak állományának kiegészítésében. Annál is inkább, mert ezzel könyvtáraink a Könyvtárellátón kívüli, a Magyar Nemzeti Bibliográfia útján történő, valamint egyéb forrásokból származó könyveinek vásárlási útját is nyomon lehetne követni.